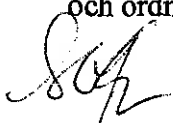

Fråga om tillsyn, Visby domkyrkoförsamling

Domkapitelledamoten och kontraktsprosten Monika May, som i domkapitlet företräder präster och diakoner i Visby stift på Gotland, har hemställt om att domkapitlet inleder ett tillsynsärende mot Visby domkyrkoförsamling, dess kyrkoråd och domprost.

Som skäl för sin hemställan har Monika May anført i huvudsak följande. Visby domkyrkoförsamling har sedan år 2008, då Mats Hermansson tillträdde som domprost, präglats av mycket stor personalomsättning vilket fortfarande är fallet. Man är ofta beroende av vikarier och har stora svårigheter att rekrytera personal. Under sommaren och hösten 2016 har gudstjänster ställts in eller sammanlysts. Distriktskyrkorna har trots protester varit sommarstängda. Under studenthelgen år 2016 inträffade en svår dödsolycka. Ordinarie präster i församlingen inklusive domprosten var lediga. Allt arbete inklusive sjukhuskyrkans arbete åvilade en 76-årig nyopererad emeritus. När räddningstjänsten sökte fanns det inte någon präst att få tag på i domkyrkoförsamlingen.

En psykosocial skyddsround genomfördes år 2015 vilken bekräftade allvarliga brister i domprostens ledarskap. Bristerna visade sig vara av såväl arbetsrättslig som pastoral karaktär. Detta har även lämnat utrymme för förtroendevalda att agera i chefsposition. Biskopen riktade redan i februari 2015 i ett brev allvarlig kritik mot församlingens ledning vad gäller bl.a. ovärdig behandling av personal och nedmontering av den grundläggande uppgiften. Domprosten riktade i sin ämbetsberättelse den 1 april 2016 i stället allvarlig kritik mot biskopen och stiftet och menade att biskopens kritik var felaktig och att denne ägnade sig åt ryktesspridning. Förtroendet mellan biskop och domprost är idag skadat eller helt obefintligt. Situationen är helt enkelt ovärdig en episkopal kyrka och påverkar arbetsmiljön för många människor. Till stiftets grunduppdrag ligger tillsynsansvaret över församlingarnas grundläggande uppgift. Domkapitlet har tillsammans med biskopen ansvar för att kyrkans lära och ordning följs och ska leda och inspirera kyrkan i stiftet. Präster och diakoner fullgör sina

uppdrag i trohet mot angivna vigningslöften och är i detta hänseende underställda biskopen och domkapitlet. Församlingarna förväntas agera lojalt med kyrkans grundläggande episkopala struktur. Domkapitlet har att agera för att utreda misstankar om allvarliga missförhållanden, vidta åtgärder för att komma tillrätta med dessa och i förekommande fall utkräva tillsynsansvar gentemot innehavare av vigningstjänsten samt, om ingen framkomlig väg finns, föreslå stiftsstyrelsen att fatta beslut om en pastoratssammanslagning eller pastoratsdelning.

Monika May har tillagt bl.a. följande. Svenska kyrkan är en episkopal kyrka där biskopen har ett tillsynsuppdrag. Enligt kyrkoordningen är domprosten i flera uppdrag biskopens ersättare. Alla präster är genom sin vigning på ett särskilt sätt insatta i detta sammanhang med biskopen som pastor pastorum med tillsynsuppdrag. Även församlingarna står under tillsyn av stiftet, med biskop, domkapitel och stiftsstyrelse. Domprosten och kyrkorådet/arbetsutskottet har fått allvarlig kritik av biskopen vid olika tillfällen, men då svarat med att kritiken varit felaktig eller varit helt oförstående. Följande frågor uppställer sig. Är det rimligt enligt kyrkoordningen att domprosten "rycker på axlarna" när han får kritik av biskopen, ger kritik tillbaka eller säger att biskopen sprider felaktigheter, rykten och allvarliga anklagelser. Är det okay att ett arbetsutskott säger ungefär att "kritiken får stå för dig, biskopen". Är detta rimligt med tanke på kyrkoordningens skrivningar om att utöva och stå under tillsyn. Är det lojalt mot den grundläggande episkopala strukturen. Behöver en präst och ett kyrkoråd vara lojala i den bemärkelsen. Lämnar kyrkoordningen utrymme för att fullständigt strunta i biskopens tillsyn och finns banden mellan stift och församling i praktiken bara på papperet. Sammanfattningsvis finns konstaterade missförhållanden i domkyrkoförsamlingen. Möjligen har vissa av dessa rättats till efter utredningar och åtgärdsplan. De flesta missförhållanden kvarstår dock. Om Svenska kyrkan har tappat viktiga kännetecken på en episkopal kyrka är det en allvarlig sak, som måste diskuteras på alla nivåer för att en ändring ska kunna bli möjlig.

Utredningen

Biskop Sven-Bernhard Fast inledde år 2015 visitation av Visby domkyrkoförsamling. Visitationsprotokollet, daterat den 12 december 2016, har enligt 8 kap 2 § kyrkoordningen (KO) lämnats till domkapitlet och församlingen. Inför visitationen anlidade biskopen i november 2015 en konsult, T. Landeström, för enskilda samtal med de förtroendevalda och revisorerna. Dennes rapport är intagen i visitationsprotokollet.

Domkyrkoförsamlingen uppdrog i februari 2015 åt konsulten Ragnar Håkanson att som en del i en skyddsround genomföra samtal med anställda inom församlingsverksamheten. Rapporten, daterad den 17 september 2015 och undertecknad av Ragnar Håkanson och Mats Hermansson, har domkapitlet tagit del av liksom den åtgärdsplan som följde på rapporten.

I visitationsprotokollet anges under rubriken ”Styrning och Ledning av församlingen” bl.a. följande (markeringar i fet stil utelämnade).

”Då visitationen företagits med särskild anledning av att indikationer funnits om problem inom området styrning och ledning av församlingens verksamhet vill jag ge några sammanfattande rekommendationer till församlingens kyrkoråd.

Efter dessa intervjuer och samtal i olika konstellationer rekommenderas församlingens kyrkoråd att vidta åtgärder på följande områden:

1. Kyrkorådet bör snarast ta beslut som förändrar arbetsutskottets sammansättning. För närvarande utgör arbetsutskottet, inklusive kyrkoherde, en majoritet då kyrkorådet sammanträder. Enligt Kyrkoordningen är Kyrkorådet församlingens verkställande organ och bereder ärenden för kyrkofullmäktiges övergripande beslut. Ett eventuellt berednings- eller arbetsutskotts roll är inte reglerat i Kyrkoordningen. Genom nuvarande konstruktion sätts den av Kyrkoordningen reglerade demokratiska ordningen ur funktion och i stället övertar arbetsutskottet när utskottet så önskar kyrkorådets roll.

Kyrkorådet måste återta sin i Kyrkoordningen reglerade funktion genom minskning av antalet utskottsledamöter.

2. Mellan kyrkorådets sammanträden har kyrkorådets ordförande en särskild funktion. Det är viktigt att det kommer till tydligt uttryck att det är ordföranden och ingen annan som utöver denna.
3. Den åtgärdsplan som beslutades i samband med den psykosociala skyddsronen våren 2015 behöver fullföljas och kompletteras med starkare fokus på ledarskapet. Det har såväl i den psykosociala utredningen 2015 som i revisorernas PM 2016 och i stiftskansliets samtal med församlingens medarbetare framkommit att de stora problemen i församlingen hänför sig till ledning och kommunikation. Jag ansluter mig till revisorernas bedömning i revisions-pm överlämnat 2016 angående förvaltningen 2015 att "utredningen i flera fall, och till sin huvuddel anger att det är bristen på ledarskap och kommunikation som är problemet inom församlingen. Det är då viktigt att det fortsatta arbetet inriktas framförallt på detta." Om problemet är ledarskap är det inte primärt medarbetarskapet som behöver utvecklas.

Inte heller förbättras ledarskapet genom att förtroendevalda genomför personalsamtal som om de vore chefer i verksamheten. Denna åtgärd, som enligt mitt samtal med arbetsutskottet (och enligt vittnesmål från personalen) praktiseras, är snarast ägnad att skapa större osäkerhet i arbetslaget om ansvar, chefskap och arbetsledarskap.

I anslutning härtill rekommenderas en, gärna utomstående och självständig, uppföljning av bakgrunden till de många personalbytena under senare år, särskilt inom de församlingsvårdande uppgifterna."

Kyrkorådets arbetsutskott har den 1 februari 2017, utan att frågan ännu varit uppe till behandling i kyrkorådet, ingett en handling till biskop och domkapitel benämnd "Kommentar och reflektion med anledning av biskopens visitation av Visby domkyrkoförsamling åren 2015-2016-2017".

Kyrkoordningens regler om tillsyn

Stiftets grundläggande uppgift är att främja och ha tillsyn över församlingslivet i stiftet (6:1 KO). Stiftet ska främja och ha tillsyn över församlingarnas uppgift att fira gudstjänst, bedriva undervisning samt utöva diakoni och mission. Stiftet ska också främja en god förvaltning i stiftets församlingar och pastorat och ha tillsyn över förvaltningen (6:4 KO).

Biskopen ska bl.a. svara för ledning och tillsyn samt ska visitera stiftets församlingar (8:1 och 2 KO).

Domkapitlet ska självständigt fullgöra de uppgifter som anges i kyrkoordningen (6:8 KO).

Stiftet ska enligt bestämmelserna i 57 kap 1 § KO ha tillsyn över verksamheten i stiftets församlingar och pastorat. I tillsynen ingår bl.a.

1. råd, stöd och hjälp i bl.a. rättsliga - och förvaltningsfrågor
2. utfärdande av församlingsinstruktion
3. biskopens visitationer
4. biskopens och domkapitlets granskning av hur präster och diakoner utövar sina uppdrag och efterlever givna vagningslöften
5. - 7. Behörighets- befogenhets- resp. beslutsprövning.

Församlingsinstruktionen får enligt 57:6 KO utfärdas av domkapitlet och är därefter bindande för församlingen.

Den som står under tillsyn enligt ovan är skyldig att på begäran av tillsynsorganet tillhandahålla handlingar och annat material som rör verksamheten samt att ge tillsynsorganet de upplysningar som behövs för tillsynen (57:4 KO).

Ordalydelsen i 57 kap 1 § p 2 kan ge intryck av att domkapitlets tillsyn inskränker sig till enbart utfärdandet av församlingsinstruktioner. I kommentaren till punkten anges endast att detta

utfärdande är ett sätt för domkapitlet att utöva tillsyn över församlingarna och pastoraten. Dessa blir bundna av den utfärdade instruktionen och ska följa den i sin verksamhet. Emellertid avses med uppräknigen i de sju punkterna att ge anvisning om när ansvaret för en viss tillsynsuppgift ligger hos ett särskilt organ. Det kan påpekas att kyrkostyrelsen i skrivelsen "Styrning och ledning m.m." (SvSkr 2009:5) framhållit att församlingsinstruktionen är ett instrument bl.a. för domkapitlets tillsyn. Domkapitlet har alltså ett vidare tillsynsansvar som gäller såväl hur församlingen som dess kyrkoherde bedriver verksamheten. Dessutom omfattar tillsynen hur kyrkoherden uppfyller sina vagningslöften.

Tillämpliga regler om domkapitlets samt kyrkoherdens och arbetsgivarens roller

När relationen kyrka/stat ändrades blev de lokala församlingarna fullt ut arbetsgivare för sin personal. Det har in sin tur inneburit att KO innehåller nya bestämmelser om kyrkoherdens ställning och uppgifter. Syftet är att inom ramen för det gemensamma uppdraget upprätthålla en ansvarsfördelning mellan den förtroendevalda organisationen och ämbetslinjen.

På ett antal ställen i KO finns bestämmelser som direkt ålägger kyrkoherden vissa uppgifter. Det är uppgifter som hör samman med uppdraget som präst. Sådana till kyrkoherden särskilt angivna uppgifter fullgör kyrkoherden på eget ansvar utifrån de avgivna vagningslöftena. I detta avseende är kyrkoherden inte underställd kyrkorådet. Om det finns anledning att ingripa mot hur kyrkoherden fullgör uppgifter av detta slag ligger ansvaret för att göra detta hos biskop och domkapitel.

Det har alltså i KO gjorts en tydlig åtskillnad mellan å ena sidan uppgiften att vara arbetsgivare och å andra sidan tillsynen över hur präster utövar sitt uppdrag inom kyrkans vagningsjänst utifrån avgivna vagningslöften. En avsikt med detta är att biskop och domkapitel ska kunna utöva sin tillsyn utan att deras åtgärder ytterst kan prövas i arbetsrättslig ordning (SvSkr 2009:5 s. 29-30).

Av detta följer att domkapitlet i sin tillsyn över hur kyrkoherden sköter de uppgifter, som det ankommer på arbetsgivaren att eventuellt beivra, inte kan gå längre än att ge råd och stöd. Den slutsatsen får stöd av ett fall (33/06) från Överklagandenämnden rörande befogenhetsprövning, som alltså har till uppgift att dra gränsen mellan arbetsgivarens och domkapitlets befogenheter om ingripande mot en präst, vari nämnden skriver att "genom befogenhetsprövningen sker inte någon prövning om en åtgärd som en arbetsgivare ämnar vidta är adekvat eller riktigt utifrån gällande arbetsrättsliga föreskrifter och avtal".

Kyrkorådet ska ha omsorg om församlinglivet och har gemensamt med kyrkoherden ansvar för att församlingens grundläggande uppgift blir utförd (KO 4:2). Kyrkorådet ska fastställa en arbetsordning för sitt arbete (KO 4:3)

Kyrkoherden leder all verksamhet i församlingar och pastorat (KO 2:9) samt ska utifrån avgivna vagningslöften och på eget ansvar fullgöra de uppgifter som anges i kyrkordningen. Vidare har kyrkoherden gemensamt med kyrkorådet ansvar för att församlingens grundläggande uppgift blir utförd samt har ansvaret för tillsyn över all verksamhet utifrån Svenska kyrkans tro, bekännelse och lära (KO 5:2).

Vad gäller bestämmelsen att kyrkoherden leder all verksamhet i församlingar och pastorat anges i kommentaren till KO bl.a. följande. Det är inte möjligt att exakt ange en gräns mellan kyrkorådets uppgift att styra och kyrkoherdens uppgift att leda. I Demokratiutredningens betänkande år 2008 "Att styra och leda" framhölls bl.a. följande. Kyrkoherdens ledarskap måste alltid utövas inom vissa givna ramar. Det är kyrkorådets förvaltning som granskas av revisorerna och det är kyrkorådets förvaltning som kyrkofullmäktige tar ställning till vad gäller ansvarsfrihet. Därför måste kyrkorådet kunna ge anvisningar och riktlinjer för den förvaltning som kyrkoherden har att leda. På denna punkt skiljer sig kyrkorådets ställning i relation till kyrkoherdens från vad som gäller den verksamhet som direkt avser den grundläggande uppgiften. I det sistnämnda fallet är det den utfärdade församlingsinstruktionen som utgör anvisningar och riktlinjer. Kyrkorådet kan inte ge några ytterligare anvisningar och riktlinjer för hur den grundläggande uppgiften ska utföras.

Det är arbetsgivaren som har det grundläggande ansvaret för arbetsmiljön. Det innebär i detta sammanhang kyrkorådet. För att få till stånd ett fungerande och i den löpande verksamheten integrerat arbetsmiljöarbete är det nödvändigt att den som leder verksamheten också är ansvarig för arbetsmiljön. För att kyrkoherden ska ha ett reellt ansvar för arbetsmiljön måste han eller hon ges nödvändiga resurser, befogenheter och utbildning. – Så långt Demokratiutredningen. Att det är fråga om ett grundläggande gemensamt uppdrag och delat ansvar hindrar inte att det finns både en ansvarsfördelning och olika roller för kyrkoråd och kyrkoherde när uppdraget ska genomföras.

Arbetsgivaransvaret får alltså skiljas från arbetsledaransvaret. Kyrkoherden har, som nämnts, det övergripande arbetsledaransvaret och därför har uppdraget att leda all verksamhet i församlingen eller pastoratsamfälligheten. Men det ändrar inte kyrkorådets ställning som arbetsgivare och det ansvar som följer utifrån avtal och det arbetsrättsliga regelsystemet i övrigt. På detta område kan kyrkoherden inte fullgöra sina uppgifter med samma slags självständighet gentemot kyrkorådet som när det gäller andra i KO givna uppgifter, t.ex. frågor om gudstjänstlivet. Kyrkorådet måste kunna fatta beslut av policykaraktär som ger förutsättningar för arbetsledarskapet, men även ingripa i enstaka ärenden om man menar att arbetsledarskapet inte fungerar. På motsvarande sätt förhåller det sig med kyrkoherdens ledarskap vad gäller bl.a. förvaltningsfrågor.

I Överklagandenämndens beslut 33/2009 anges bl.a. att kyrkoherden har i vissa avseenden ett tillsynsansvar gentemot kyrkorådet och att det då kan föreligga en risk för att kyrkorådet, för det fall det föreligger missnöje med kyrkoherdens sätt att utöva tillsyn, väljer att vidta åtgärder för att avsluta ett chefskap, men det bör då föregås av en befogenhetsprövning.

En episkopal kyrka

I inledningen till tredje avdelningen i kyrkoordningen, som handlar om stiftet, anges att Kyrkans episkopala struktur kommer till uttryck i att det finns en biskop i ledningen för varje

stift. Och i inledningen till åttonde avdelningen i kyrkoordningen, som handlar om församlingstillhörighet och indelning, står att Svenska kyrkans stiftorganisation och episkopala struktur ska värna om och främja församlingarnas liv och hela kyrkogemenskapens enhet.

I kommentaren till 2 § Lagen (1998:1591) om Svenska kyrkan anges bl.a. ”Den episkopala strukturen inom Svenska kyrkan tar sig flera uttryck. För det första innebär begreppet att kyrkan är organiserad i stift under ledning av biskop. Begreppet innebär för det andra att innehavarna av Svenska kyrkans vigningstjänst (präster, biskopar och diakoner) genom sina vigningslöften är förpliktade till kyrkans tro, bekännelse och lära och att de har ett särskilt ansvar inför stiftet och dess biskop.

Den episkopala strukturen inom Svenska kyrkan avspeglar sig också i den dubbla ansvarslinjen som organisatorisk princip.”

Domkapitlets överväganden

Vad domkapitlet primärt har att ta ställning är Monika Mays hemställan. De förhållanden som där anges får i allt väsentligt anses sakligt utredda genom visitationsprotokollet, ovan angivna rapporter och handlingar samt genom vad som i övrigt är känt.

Biskopen har, med stöd av sitt i kyrkoordningen stadgade tillsynsansvar, efter en ingående genomgång av situationen och förhållandena i domkyrkoförsamlingen funnit anledning att uttala kritik i fråga om verksamheten, organisationen och ledningen inom församlingen. I enlighet med Svenska kyrkans episkopala struktur får det förväntas att församlingen respekterar och rättar sig efter de rekommendationer som visitationen föranlett. Förtroendevalda och präster förväntas efterleva de anvisningar som biskopen har lämnat.

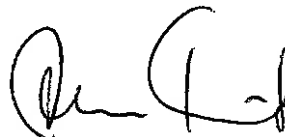
Beslut

Domkapitlet finner att hemställan, i förening med den utredning som finns i ärendet, föranleder domkapitlet att bevaka att domkyrkoförsamlingen vidtar de åtgärder som framgår av punkterna 1-3 i de sammanfattande rekommendationer som biskopen lämnat i sitt visitationsprotokoll.

För domkapitlet i Visby stift

Sven-Bernhard Fast
biskop

Anna Tronêt
stiftsjurist

Ledamoten Monika May anmälde särskild mening enligt följande.

Jag ansluter mig till domkapitlets beslut men vill därtill framhålla att om församlingsledningen inte vidtar åtgärderna enligt biskopens kritik och kommer tillrätta med missförhållandena kan det bli nödvändigt att stiftsstyrelsen beslutar om en församlingsdelning så att Visborgskyrkan, Terra Nova-kyrkan och sjukhuskyrkan blir en egen församling med egen kyrkoherde och egen budget, för att trygga distriktets fortlevnad.

Beslutet expedieras till Visby domkyrkoförsamling.

2017-02-16

**VISBY STIFT
DOMKAPITLET**

**Protokoll
fört vid sammanträde den 16 februari 2017**

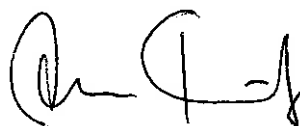
§§ 14-20

Biskop	Sven-Bernhard Fast	Beslutande samtliga ärenden
Domprost	Mats Hermansson	Ej närvarande
Ersättare för biskop/domprost	Richard Wottle	Beslutande samtliga ärenden
Diakon/präst Visby stift Gotland	Monika May, präst	Beslutande §§ 14-17, 19-20
Ersättare	vakant	
Lekman Visby stift Gotland	Malle Björklund	Beslutande samtliga ärenden
Lekman Visby stift Gotland	Håkan Jonsson	Ej närvarande
Lekman, Visby stift Gotland	Ingrid Smittsarve	Beslutande samtliga ärenden
Ersättare	Gabriella Löf	Beslutande §§ 15,19-20, närvarande övriga ärenden
Ersättare	Karl-Henrik Fridblom	Beslutande §§ 14, 16-18
Ersättare	Barbro Hejdenberg Ronsten	Ej närvarande
Domarledamot	Sture Stenström	Beslutande §§ 16-17, närvarande övriga
Ersättare	Peter Freudenthal	Ej närvarande
Diakon/präst Visby stift SKUT	Per Lidbeck, präst	Ej närvarande
Ersättare	Kristina Sandgren Furberg, diakon	Ej närvarande
Lekman Visby stift SKUT	Agneta Leroy	Ej närvarande
Ersättare	Anders Rengefors	Ej närvarande

**Föredragande:
Anna Tronét**

**Utsedd att justera:
Sture Stenström**

Sekreterare

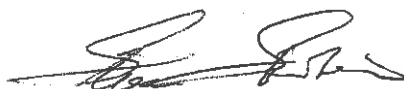
Anna Tronét

Ordförande

Sven-Bernhard Fast

Justerande

Sture Stenström

Protokollet är justerat 22 februari 2017

2017-02-08

**VISBY STIFT
DOMKAPITLET**

§ 15

D 329 2017-14

Fråga om tillsyn, Visby domkyrkoförsamling

Genom en hemställan från ledamoten Monika May har frågor som gäller tillsyn av Visby domkyrkoförsamling väckts.

Ärendet har beretts av domarledamoten i samråd med stiftsjurist och ersättaren för domarledamoten.

Domkapitlet överlägger i frågan.

Domkapitlets beslut

Domkapitlet fattar beslut i enlighet med beslut som bifogas till protokollet.

Det antecknas att Karl-Henrik Fridblom inte var närvarande vid överläggning och beslut på grund av jäv.

Justerandes signatur

Utdragsbestyrkande

